

ΞΕΝΑΓΗΣΗ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

ΞΕΝΑΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ
ΕΠΑΥΛΗ ΤΟΨΙΝ

787 ΤΜΕ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Ιστορία Βαλκανικών Πολέμων.....	3
Ξενάγηση Έπαυλης Τόψιν στα Ελληνικά.....	6
Topsin Mansion (English).....	17
Le Manoir Topsin (Français).....	23

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Καλωσορίσατε στο Μουσείο Βαλκανικών Πολέμων στην έπαυλη Τόψιν. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι αποτελούν μια από τις σπουδαιότερες στιγμές της σύγχρονης Ελληνικής ιστορίας, και τις λαμπρότερες στιγμές των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας μας. Συγκεκριμένα, εάν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι δεν είχαν επιτυχημένη έκβαση για την Ελλάδα, είναι πολύ πιθανό να μην είχε απελευθερωθεί η Μακεδονία και η Θράκη.

1. Αίτια Βαλκανικών Πολέμων

Τα αίτια των Βαλκανικών Πολέμων ήταν τα εξής:

Τον 19^ο αιώνα δημιουργήθηκαν εθνικά κράτη στα Βαλκάνια (Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία, Μαυροβούνιο). Όλα τα κράτη είχαν μεγάλο αριθμό υπόδουλων πληθυσμών εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η επανάσταση των Νεότουρκων, η οποία υποτίθεται ότι θα έφερνε θετικές αλλαγές για τους Χριστιανικούς πληθυσμούς, στην πράξη έκανε το ακριβώς αντίθετο: προωθήθηκε μια ιδιαίτερα σκληρή στάση ώστε να γίνει μια θρησκευτική και πολιτισμική ομογενοποίηση των λαών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτή η στάση βρήκε απέναντί της το σύνολο των ανεξάρτητων χριστιανικών και μη- κρατών της βαλκανικής χερσονήσου, τα οποία περίμεναν την αποδυνάμωση της Αυτοκρατορίας για να επεκτείνουν τα σύνορά τους.

Η αποδυνάμωση / κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήρθε σταδιακά, μετά την επανάσταση των Νεότουρκων (1908) και τα κινήματα επαναφοράς του Σουλτάνου, τις Αλβανικές επαναστάσεις (1910, 1912), και τον πόλεμο με την Ιταλία (1911-1912) η οποία πήρε την Λιβύη και τα Δωδεκάνησα.

Κυριότερα, η επιθυμία της Ρωσίας για πρόσβαση στο Αιγαίο Πέλαγος και την Μεσόγειο έδωσε το τελικό έναυσμα: με δική της προτροπή δημιουργήθηκε η Βαλκανική Συμμαχία, η οποία αποτελούταν από την Σερβία, Βουλγαρία, Ελλάδα και Μαυροβούνιο. Η Ελλάδα ήρθε στην συμμαχία έπειτα από τις διπλωματικές ενέργειες του Ελευθέριου Βενιζέλου, ο οποίος χαρακτηριστικά είπε πως 'η Ελλάδα θα φέρει 600.000 στρατό στο μέτωπο: 200.000 από επιστράτευση, ενώ με το στόλο της θα εμποδίσει την μεταφορά 400.000 στρατιωτών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από άλλες περιοχές στην Μακεδονία'. Σκοπός της συμμαχίας ήταν αρχικά η προάσπιση των συμφερόντων των χριστιανικών πληθυσμών στις Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και στη συνέχεια η επίθεση στις βαλκανικές περιοχές της.

2. Πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος

Από τον Αύγουστο του 1912 η ατμόσφαιρα στα Βαλκάνια ήταν τεταμένη – τα κράτη της βαλκανικής συμμαχίας έβλεπαν την αποδυναμωμένη Αυτοκρατορία να μην είναι σε θέση να προστατέψει τα σύνορά της, με την Ιταλία να κερδίζει τον μεταξύ τους πόλεμο την περίοδο 1911-1912, ενώ παράλληλα οι αλβανικές επαναστάσεις του 1910 και 1912 να μαίνονται ανεξέλεγκτες. Αντί η Αυτοκρατορία να λάβει μέτρα για την ενίσχυση των συνόρων της και του στρατού της, αποστράτευσε 120.000 μάχιμο και άρτια εκπαιδευμένο τακτικό στρατό από όλα τα σώματα ως κίνηση καλής θελήσεως έπειτα από συνεννόηση με την Αυστροουγγαρία. Παράλληλα, η αδιάλλακτη στάση της απέναντι στα βαλκανικά

κράτη όσον αφορά τους χριστιανικούς πληθυσμούς, και οι εκατέρωθεν προκλήσεις ήταν ενδεικτικές ότι ο πόλεμος ήταν επικείμενος. Στα μέσα Σεπτεμβρίου οι βαλκανικές χώρες κήρυξαν επιστράτευση, με πρόσχημα στρατιωτικά γυμνάσια: η επιστράτευση στην Ελλάδα ξεκίνησε στις 17/9/1912 και απέδωσε 135.000 άντρες. Έλληνες ομογενείς κατατάχθηκαν επίσης και από την Κρήτη, η οποία εκείνη την εποχή ήταν αυτόνομη, την Κύπρο (ο δήμαρχος Λεμεσού, Χριστόδουλος Σώζος, ήταν ανάμεσα στους πεσόντες της μάχης του Μπιζανίου), την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, την Αμερική (οι εθελοντές της Αμερικής πήραν την άδεια από τον Διάδοχο Κωνσταντίνο να ράψουν τα αρχικά ΝΥ στα μανίκια τους), όπως και ένα σώμα Γαριβαλδινών εθελοντών από την Ιταλία. Είναι αξιοσημείωτο ότι πριν τον πόλεμο, οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής διαμηνύσαν στις χώρες της βαλκανικής συμμαχίας ότι η ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν αδιαπραγμάτευτη, ανεξαρτήτως της έκβασης ενός πιθανού πολέμου.

3. Αρχή του Πολέμου

Ο Πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος ξεκίνησε με την επίθεση της βαλκανικής συμμαχίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία στις 25/9/1912 από το Μαυροβούνιο στην περιοχή της Σκόδρας. Η Σερβία και η Βουλγαρία ξεκίνησαν την επίθεσή τους στις 4/10/1912, ενώ η Ελλάδα στις 5/10/1912 πέρασε τα σύνορα και επιτέθηκε στα προχωρημένα φυλάκια της Αυτοκρατορίας στην Θεσσαλία, τα περισσότερα από τα οποία βρέθηκαν αφύλαχτα. Για την Ελλάδα τα μέτωπα ήταν δυο: αυτό της Ηπείρου και αυτό της Μακεδονίας. Στην αρχή των εχθροπραξιών το βάρος έπεσε στο μέτωπο της Μακεδονίας όπου ο κύριος όγκος του στρατού (100.000 άντρες με αρχηγό του στρατού Θεσσαλίας τον Διάδοχο Κωνσταντίνο) έδωσε σφοδρές μάχες στην Ελασσόνα, στο Σαραντάπορο και τα Γιαννιτσία.

Μετά την μάχη του Σαρανταπόρου, τέθηκε το δίλλημα στις δυνάμεις των Ελλήνων σχετικά με το ποια πορεία θα έπρεπε να ακολουθήσει ο Ελληνικός Στρατός. Η Κυβέρνηση στην Αθήνα είχε αποκομίσει πληροφορίες από έναν ελληνικής καταγωγής γιατρό που υπηρετούσε στο βουλγαρικό στρατό, τον Φίλιππο Νίκογλου, ότι ο Βουλγαρικός στρατός κινείται ταχύτατα προς την Θεσσαλονίκη με σκοπό να την καταλάβει πρώτος. Έτσι η κυβέρνηση σύστησε στον Κων/νο να κινηθεί ταχύτατα προς την πόλη. Ο Κων/νος από την πλευρά του διαμήνυσε στην Κυβέρνηση πως η πορεία του Ελληνικού στρατού θα κρινόταν με βάση τις συνθήκες που επικρατούσαν στο πεδίο της μάχης, ενώ διατύπωσε πως θα ήταν προτιμότερη μια πορεία προς τα βόρεια, με απώτερο σκοπό την κατάληψη του Μοναστηριού και την συνάντηση με τον Σερβικό στρατό. Ακολούθησε εκτεταμένη τηλεγραφική επικοινωνία μεταξύ των δυο πλευρών, ώσπου οι συνθήκες και η πίεση της κυβέρνησης οδήγησαν τον Κων/νο να κατευθυνθεί προς την Θεσσαλονίκη.

Η μάχη για την Θεσσαλονίκη έγινε γύρω από τα Γιαννιτσία. Ο ελληνικός στρατός κατανίκησε τις δυνάμεις των Οθωμανών σε ένα εκτεταμένο μέτωπο, και έπειτα από δυσκολία λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών πέρασε τον Αξιό ποταμό. Συγκεκριμένα, οι κάτοικοι του χωριού Χαλάστρας έδωσαν τις βάρκες τους στον ελληνικό στρατό ο οποίος τις έδωσε όλες μαζί στην σειρά, ενώ οι κάτοικοι των γύρω αγροικιών ξήλωσαν τις πόρτες και τα σανίδια από τα σπίτια και τους αχυρώνες τους ώστε να σχηματιστεί μια λεμβόζευκτη γέφυρα. Οι εκτεταμένες προσπάθειες του μηχανικού και των κατοίκων είχαν επιτυχές αποτέλεσμα: ο στρατός των 100.000 αντρών πέρασε το ποτάμι σε δυο ημέρες, παρά τις ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες.

4. Ιστορικός Ρόλος της έπαυλης Τόψιν.

Ο ιστορικός ρόλος που το σπίτι διαδραματίζει κατά τη διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού πολέμου ξεκινά στις 24 Οκτωβρίου του 1912 όπου εδώ μεταφέρεται το Γενικό Στρατηγείο

του Ελληνικού Στρατού από το Άδενδρο των Γιαννιτσών και στο σπίτι εγκαθίσταται ο Αρχιστράτηγος του στρατού Θεσσαλίας (του κυρίου εκστρατευτικού σώματος του ελληνικού στρατού κατά τον Α Βαλκανικό) και διάδοχος του ελληνικού θρόνου Κωνσταντίνος.

Σε αυτό τον ιστορικό χώρο ξεκινούν και ολοκληρώνονται οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στον ελληνικό στρατό και την τουρκική ηγεσία της Θεσσαλονίκης για την άνευ όρων παράδοση της πόλης. Συγκεκριμένα στις 25 Οκτωβρίου το μεσημέρι στο σπίτι μεταβαίνει η τουρκική αντιπροσωπεία του Χασάν Ταχσίν Πασα , διοικητή της Θεσσαλονίκης, που απαρτίζεται από τον ταξίαρχο - επιτελάρχη του Ταχσίν Σεφίκ Πασά (στρατηγός κατά το 'Ο ελληνικός στρατός κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-1913'. Γενικόν Επιτελείον Στρατού. Τόμος Α', σελ. 117) και αντιπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων. Για τη μετάβασή τους χρησιμοποιείται ο σιδηρόδρομος γεγονός που μετέπειτα θα κάνει τον σιδηροδρομικό σταθμό του Τόψιν (Γέφυρας) ως ένα από τα σύμβολα της απελευθέρωσης της πόλης. Την πρώτη ημέρα των διαπραγματεύσεων η τουρκική πλευρά θέτει ως όρο να διατηρήσει ο τουρκικός στρατός τα όπλα του και να αποσυρθεί στο στρατόπεδο στη περιοχή Καραμπουρνού (σημερινό Καραμπουρνάκι) όπου θα κρατηθεί ως αιχμάλωτος πολέμου, και έπειτα η ελληνική πλευρά να μεριμνήσει για την ασφαλή μεταφορά του προς κάποιο λιμάνι της Μικράς Ασίας. Ο διάδοχος Κωνσταντίνος απέρριψε τους όρους αυτούς και έθεσε διορία στους Τούρκους αντιπροσώπους την 6^η πρωινή της επόμενης μέρας για να αποδεχθούν την παράδοσή τους με τους όρους που αυτός έθετε: την άνευ όρων παράδοση της πόλης, της φρουράς και του οπλισμού της. Την επόμενη μέρα (26 Οκτωβρίου) τα ξημερώματα λίγο πριν λήξει η διορία που τους δόθηκε η τουρκική αντιπροσωπεία επανήλθε με έναν καινούριο όρο. Να διατηρήσουν τουλάχιστον 5.000 όπλα για την εκπαίδευση των νεοσυλλέκτων. Μετά την άρνηση και αυτού του όρου ζητούν από το Κωνσταντίνο διορία ακόμα 2 ωρών για να απαντήσουν ξανά. Ο Αρχιστράτηγος ο οποίος υποψιάζεται ότι οι Τούρκοι κωλυσιεργούν για να κερδίσουν χρόνο επειδή γνωρίζουν ότι και ο Βουλγαρικός στρατός κινείται προς τη πόλη, αρνείται καθώς το τελεσίγραφό του προς τη τουρκική πλευρά έχει ήδη λήξει και δίνει εντολή να ξεκινήσει ο ελληνικός στρατός την προέλασή του προς τη Θεσσαλονίκη. Το μεσημέρι και ενώ ο Κωνσταντίνος έφιππος ηγείτο του ελληνικού στρατού ο οποίος εκείνη την ώρα διάβαινε τον Γαλλικό ποταμό, στις 3:15 φτάνει στις ελληνικές προφυλακές ένας Τούρκος αξιωματικός με λευκή σημαία κουβαλώντας γράμμα από τον ίδιο τον Χασαν Ταχσίν Πασά το οποίο έγραφε:

Προς την Α.Υψηλότητα τον πρίγκιπα Κωνσταντίνο, αρχηγό του ελληνικού στρατού

"Έχω την τιμή να πληροφορήσω την Υμετέρα Υψηλότητα ότι αποδέχομαι την πρότασή σας την οποία κάνατε χθες."

ΧΑΣΑΝ ΤΑΧΣΙΝ, στρατηγός μεραρχίας και διοικητής του 8ου σώματος του οθωμανικού στρατού

Ήταν το γράμμα με το οποίο η Θεσσαλονίκη απελευθερώθηκε μετά από σχεδόν 500 χρόνια τουρκικής κυριαρχίας. Αμέσως μετέβη στο διοικητήριο της Θεσσαλονίκης ελληνική αντιπροσωπεία αποτελούμενη από τον Β. Δούσμανη και τον Ι. Μεταξά η οποία υπέγραψε και το πρωτόκολλο παράδοσης τα ξημερώματα της 27^{ης} Οκτωβρίου. Είναι όμως αξιοσημείωτο ότι η ημερομηνία που γράφτηκε στο πρωτόκολλο παράδοσης είναι η 26^η Οκτωβρίου. Δυο λόγοι υπάρχουν για αυτό: πρώτον, η ελληνική πλευρά για λόγους συμβολικούς ήθελε να γραφτεί η 26^η Οκτωβρίου ως ημέρα απελευθέρωσης, καθότι συνέπεφτε με την γιορτή του πολιούχου αγίου της πόλης, του Αγίου Δημητρίου. Ο δεύτερος λόγος ήταν πρακτικός – η ελληνική πλευρά, διαισθανόμενη ότι οι Βούλγαροι πιθανόν να έχουν απαιτήσεις δυαρχίας για την πόλη, θεώρησαν σωστό να βάλουν μια μέρα νωρίτερα ως ημέρα παράδοσης.

5. Συνέχιση και τέλος του Α' Βαλκανικού Πολέμου – Β' Βαλκανικός Πόλεμος

Μετά την υπογραφή του πρωτοκόλλου, ακολούθησε ο αποπλισμός της Οθωμανικής φρουράς της Θεσσαλονίκης, ενώ μεγάλο μέρος του Ελληνικού Στρατού Θεσσαλίας μεταφέρθηκε στην Ήπειρο για τη συνέχιση του πολέμου σε εκείνο το μέτωπο. Μέχρι τον Μάρτιο του 1913, όλη η Ήπειρος, η Μακεδονία ως την Θεσσαλονίκη, και τα νησιά του βορείου Αιγαίου, είχαν τεθεί υπό ελληνική κυριαρχία. Το μέτωπο της Ηπείρου υπήρξε ιδιαίτερα δύσκολο για τον ελληνικό στρατό, αφού ο Εσάτ Πασάς των Ιωαννίνων έδωσε αγώνα μέχρις εσχάτων για την υπεράσπιση της πόλης του. Η αντίσταση κάμφθηκε ύστερα από γενναία επίθεση των ευζωνικών τμημάτων του ελληνικού στρατού, υπό την διοίκηση του Ταγματάρχη Βελισαρίου. Στην μάχη του Μπιζανίου επίσης ακούστηκε για πρώτη φορά η πολεμική ιαχή 'αέρα' από τις ευζωνικές μονάδες.

Στην συνθήκη του Λονδίνου την Άνοιξη του 1913 ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, Ελευθέριος Βενιζέλος, καθυστέρησε σκόπιμα τις συνομιλίες ώστε να λάβει τέλος και το μέτωπο της Ηπείρου, δίνοντας του ένα ισχυρότατο διαπραγματευτικό χαρτί για την επέκταση των ελληνικών συνόρων στην Ήπειρο. Πέρα από την παραχώρηση των εδαφών της Αυτοκρατορίας στην Ευρώπη, δυστυχώς οι επιμέρους συνομιλίες μεταξύ των βαλκανικών κρατών δεν επέφεραν κάποιο τελικό αποτέλεσμα για την διευθέτηση των συνόρων. Η Βουλγαρία, η οποία είχε υποστεί τις μεγαλύτερες απώλειες στον πόλεμο, ζήτησε να τις δοθούν εδάφη τα οποία είχαν καταλάβει μαχόμενοι οι στρατοί της Ελλάδας και της Σερβίας. Αντιθέτως, η Ελλάδα, το Μαυροβούνιο και η Σερβία αντιπροτείνουν η κάθε χώρα να κρατήσει τα εδάφη που κέρδισε.

Η άκαμπτη στάση της Βουλγαρίας οδήγησαν την Ελλάδα και την Σερβία σε υπογραφή αμυντικού συμφώνου διάρκειας 10 ετών τον Μάιο του 1913. Τον Ιούνιο η Βουλγαρία επιτέθηκε ταυτόχρονα στην Ελλάδα και την Σερβία. Οι δυο τελευταίες πέρασαν στην αντεπίθεση, ενώ στον πόλεμο μπήκε και η Ρουμανία, της οποίας ο στρατός έφτασε στα περίχωρα της Σόφιας. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, βλέποντας την Βουλγαρία να δέχεται επίθεση από τρεις πλευρές, πέρασε και αυτή στην αντεπίθεση και ανακατέλαβε την Ανατολική Θράκη. Οι νικηφόρες για τον ελληνικό στρατό μάχες στο Κιλκίς-Λαχανά, Δοϊράνης, Κρέσνας και Σιμιτλή, όπως και οι επιτυχίες των υπολοίπων συμμάχων και της Αυτοκρατορίας, οδήγησαν την Βουλγαρία σε συνθηκολόγηση στα τέλη του Ιουλίου 1913. Με την συνθήκη του Βουκουρεστίου τελείωσαν και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι. Τα σύνορα που χαράχτηκαν στα Βαλκάνια δεν έγιναν με γνώμονα ούτε τις επιτυχίες στο μέτωπο, ούτε και με φυλετικά / εθνολογικά κριτήρια, αλλά με βάση τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων εκείνη την χρονική στιγμή. Αν και η Ελλάδα διπλασίασε σχεδόν τον πληθυσμό της και τα σύνορα της, έξω από τα σύνορα έμειναν η Βόρεια Ήπειρος, η Δυτική Θράκη και μια στενή λωρίδα της Νοτιοδυτικής Βουλγαρίας, που αν και οι περιοχές είχαν καταληφτεί από τον Ελληνικό Στρατό και είχαν μεγάλες ελληνικές κοινότητες, οι περιοχές δόθηκαν στην νεοσύστατη Αλβανία και την Βουλγαρία αντίστοιχα.

Έπαυλη Τόψιν

Α. Λαογραφικά και ιστορικά στοιχεία

Βρισκόμαστε 25 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Θεσσαλονίκης, από την ανατολική πλευρά του Αξιού ποταμού.

Το Στρατιωτικό Μουσείο Βαλκανικών Πολέμων που εδρεύει στο χωριό Γέφυρα λίγα χιλιόμετρα έξω από τη Θεσσαλονίκη στεγάζεται στην ιστορική έπαυλη «Τόψιν». Υπάρχουν δυο θεωρίες σχετικά με τον τρόπο που η περιοχή πήρε την ονομασία Τόψιν: κατά μια θεωρία, πήρε το όνομά της από το όνομα που είχε η περιοχή κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κατάκτησης και σημαίνει «τόπος κανονιού». Στην περιοχή ήταν εγκατεστημένη μια μοίρα τουρκικού πυροβολικού. Τορ στα τουρκικά σημαίνει κανόνι, συνεπώς είναι πιθανό το όνομα της περιοχής να είναι συνδεδεμένο με αυτό το γεγονός. Σύμφωνα με την δεύτερη θεωρία, φορολογικοί κατάλογοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας του 15^{ου} αιώνα αναφέρονται στην περιοχή ως 'Τόψιν Ιμπραήμ' (η περιοχή του πυροβολητή Ιμπραήμ). Πιθανόν η περιοχή να είχε δοθεί ως τσιφλίκι (ανταμοιβή) για τις υπηρεσίες του πυροβολητή στους πολέμους της Αυτοκρατορίας (περισσότερες πληροφορίες βρίσκονται στην εισαγωγή του πολιτιστικού βιβλίου Γέφυρα, 2004).

Η έπαυλη είναι τοποθετημένη στο κέντρο ενός συγκροτήματος βοηθητικών και λειτουργικών κτιρίων τα οποία βρίσκονται υπό συντήρηση από τον ελληνικό στρατό. Όλα μαζί τα κτίρια καλύπτουν μια μεγάλη έκταση η οποία αποτελεί μέρος του κτήματος Μοδιάνο.

Το αρχοντικό χτίστηκε το 1904 (ή πιθανότατα κάπου μεταξύ του 1902 και του 1906) στα σχέδια του Ιταλού αρχιτέκτονα Π. Αριγκόνι. Προοριζόταν για την εξοχική κατοικία του Γιακό Μοδιάνο, ενός από τους κύριους κατόχους της Τράπεζας Σαούλ και ενός από τους τρεις γιούς του ζάμπλουτου Σαούλ Μοδιάνο του δεύτερου σε ιδιοκτησία ακινήτων σε ολόκληρη την οθωμανική αυτοκρατορία, γνωστού και από την στοά Μοδιάνο, την αγορά Μοδιάνο, περισσότερο γνωστή ως Καπάνι δίπλα στη πλατεία Αριστοτέλους, αλλά και ως ιδιοκτήτες αρκετών νεοκλασικών κατοικιών στο κέντρο της πόλης της Θεσσαλονίκης.

Μέσα στα 100 και πλέον χρόνια ζωής το οίκημα αλλάζει συχνά χέρια και ιδιοκτήτες. Μετά το 1911 το κτήμα περνάει σε Οθωμανικά χέρια, από όπου στην συνέχεια περνάει στην ιδιοκτησία Παπαγεωργίου. Επιτάσσεται από το Γερμανικό στρατό στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1940 και μετατρέπεται σε στρατηγείο και έπειτα σε νοσοκομείο. Μετά τη γερμανική κατοχή περνά και πάλι στα χέρια των Ελλήνων ιδιωτών και στην ιδιοκτησία των οικογενειών Βοϊβόδα, Σαρόγλου και Παπαγεωργίου από τις οποίες το αγοράζει ο Ελληνικός Στρατός για να στεγάσει το Μουσείο των Βαλκανικών Πολέμων το 1999. Το οίκημα κατοικούνταν έως το 1983 και είναι γνωστό στους κατοίκους της περιοχής ως κτήμα Παπαγεωργίου η ως απλώς το Κονάκι.

Η αρχιτεκτονική της έπαυλης περιέχει κυρίως στοιχεία οθωμανικής επιρροής ενώ τα έπιπλα προέρχονται από τη Γαλλία. Στα στοιχεία της οθωμανικής αρχιτεκτονικής εντάσσονται ο εσωτερικός ξύλινος εξώστης, το περιρραντήριο (σιντριβάνι) στον χώρο της υποδοχής, τα πολλά παράθυρα (εξωτερικά και εσωτερικά) και οι πολλές πόρτες. Τα εξωτερικά παράθυρα του ισόγειου είναι φραγμένα με κάγκελα και σε συνδυασμό με τις βαριές σιδερένιες πόρτες τις κεντρικές, αλλά και τις πλαϊνές που χρησιμοποιούσε το υπηρετικό προσωπικό, προσέφεραν αμυντική θωράκιση στο σπίτι. Ας μη λησμονούμε ότι το σπίτι χτίστηκε εν μέσω της περιόδου του Μακεδονικού αγώνα (1904-1908) και υπήρχε ο φόβος ότι θα αποτελούσε στόχο ληστρικών επιθέσεων από αντάρτικα σώματα και κομιτατζήδες και θα ήταν πολύ πιθανό ορισμένες φορές η οικογένεια να οχυρωνόταν εντός του κτιρίου. Γι αυτό το λόγο και στο πλαίσιο της αυτονομίας του σπιτιού, σε περίπτωση οχύρωσης, συμβάλει και το σιντριβάνι στο εσωτερικό του σπιτιού παρέχοντας πόσιμο νερό έχοντας και λειτουργικό ρόλο πέρα από διακοσμητικό.

B. Τα δωμάτια και οι χώροι της Έπαυλης

Χώρος υποδοχής

Περνώντας το κατώφλι της έπαυλης και τις βαριές σιδερένιες πόρτες της βρισκόμαστε στον κεντρικό χώρο της υποδοχής του οικήματος. Εδώ έχουν τοποθετηθεί τρεις προθήκες. Οι δύο φιλοξενούν κειμήλια του Ελληνικού Στρατού και του Τουρκικού δεξιά και αριστερά αντίστοιχα, ενώ στην τρίτη υπάρχει ένα πωλητήριο αναμνηστικών του Μουσείου. Στο κέντρο του χώρου της υποδοχής μπορούμε να θαυμάσουμε το περιρραντήριο (σιντριβάνι). Ο χώρος είναι διακοσμημένος με έπιπλα γαλλικής προέλευσης του τέλους του 19^{ου} αιώνα και αρχών του 20^{ου}. Ενδεικτικά αναφέρονται ο γωνιακός βελούδινος καναπές, ο μεγάλος καθρέφτης καθώς και η κονσόλα από επιχρυσωμένο ξύλο του 1900 πάνω στην οποία συναντάμε κι ένα κηροπήγιο της ίδιας χρονολογίας.

Στην απέναντι γωνία αντικρίζουμε το κεραμοσκεπαστο τζάκι πλαισιωμένο από μια υστερότερη ξύλινη κατασκευή, που αποτελούσε μία από τις πηγές θερμότητας του οικήματος.

Τους τοίχους κοσμούν ελαιογραφίες, πορτραίτα των πρωταγωνιστών της εποχής. Ένα από αυτά, αριστερά της εισόδου, απεικονίζει τον Χασάν Ταχσίν Πασά την ώρα της υπογραφής της συνθήκης παράδοσης της Θεσσαλονίκης, το οποίο αποτελεί τμήμα ενός ζωγραφικού πίνακα του Κενάν Μεσαρέ, γιού και υπασπιστή του Χασάν Ταχσίν Πασά. Ολόκληρος ο πίνακας βρίσκεται στο δωμάτιο του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου στον επάνω όροφο της έπαυλης.

Κάτω ακριβώς από το πορτραίτο του Πασά αντικρίζουμε την αυτοπροσωπογραφία του Κενάν Μεσαρέ ενώ δεξιά της βρίσκονται οι φωτογραφίες των εγγονών του κατά την επίσκεψή τους στο Μουσείο Βαλκανικών Πολέμων.

Στον τοίχο απέναντι υπάρχουν δύο ελαιογραφίες και δύο αντίγραφα από φωτογραφίες της εποχής.

Η πρώτη φωτογραφία απεικονίζει τους Έλληνες πρίγκιπες Ανδρέα, Χριστόφορο, Νικόλαο και Κωνσταντίνο στα σκαλιά της έπαυλης. Η δεύτερη φωτογραφία τραβήχτηκε από έναν Γάλλο δημοσιογράφο που ακολουθούσε τον Ελληνικό Στρατό στη διάρκεια της εκστρατείας του κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους και αποτυπώνει τον σιδηροδρομικό σταθμό Τόβιν και το πώς αυτός πέρασε από τα χέρια των Τούρκων από μια μεριά και στα χέρια των Ελλήνων από την άλλη μέσα σε μια ημέρα.

Οι ελαιογραφίες αναπαριστούν, η μια τον αρχιστράτηγο και διάδοχο του Ελληνικού θρόνου Κωνσταντίνο ενώ η δεύτερη εμπνέεται από την πρώτη φωτογραφία που απεικονίζει του πρίγκιπες στα σκαλοπάτια.

Στην άλλη άκρη της πόρτας δίπλα στη προθήκη του πωλητηρίου υπάρχει ένα αντίγραφο του πρωτοκόλλου με τους όρους παράδοσης της Θεσσαλονίκης όπως αυτοί τελικά συμφωνήθηκαν, μεταφρασμένο στα ελληνικά.

Σαλόνι

Το δεύτερο δωμάτιο του ισογείου δεξιά της εισόδου είναι το σαλόνι της έπαυλης.

Πρόκειται για τον ιστορικό χώρο όπου ο διάδοχος Κωνσταντίνος υποδέχθηκε την Τουρκική αντιπροσωπεία, συγκεκριμένα τον Σεφικ Πασά, αλλά και τους εκπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων.

Στο συγκεκριμένο χώρο της έπαυλης έχει στηθεί το διάγραμμα που απεικονίζει τον Κωνσταντίνο καθήμενο, δίπλα του τον υπασπιστή του, απέναντι του όρθιο τον Σεφικ

Πασά να παραδίδει το πρωτόκολλο με τους όρους της παράδοσης της Θεσσαλονίκης και μπροστά από έναν μπουφέ από ξύλο καρυδιάς του 19^{ου} αιώνα, τον Τούρκο υπασπιστή του Πασά.

Τον τοίχο πίσω από το διάδοχο Κωνσταντίνο κοσμούν τα πορτραίτα των γονιών του, του Βασιλιά Γεωργίου του Α΄ και της Βασίλισσας Όλγας.

Στους υπόλοιπους τοίχους βρίσκουμε τα πορτραίτα του Ελευθερίου Βενιζέλου, ένα ακόμα του Βασιλέως Γεωργίου του Α΄ και του αρχηγού του Στόλου Αιγαίου, Ναυάρχου Κουντουριώτη.

Το τζάκι διακοσμεί ένα επιτραπέζιο ρολόι γαλλικής κατασκευής από bronze-dore του 1880 πάνω στην επισμαλτωμένη πλάκα του οποίου αναγράφεται στα Γαλλικά «Salonique Turkiye», Θεσσαλονίκη – Τουρκία.

Τραπεζαρία

Αριστερά της εισόδου της οικίας βρίσκεται ο χώρος της τραπεζαρίας όπου γευμάτιζε η οικογένεια όταν βρισκόταν στο σπίτι. Τις ημέρες που έλειπε μέσα στο σπίτι έμενε ένας επιστάτης μαζί με ένα ή δύο μέλη του υπηρετικού προσωπικού που φρόντιζαν για την καθαριότητα

και την ακεραιότητα της έπαυλης.

Στο δωμάτιο της τραπεζαρίας σήμερα έχουν τοποθετηθεί δύο προθήκες με κειμήλια των συμμάχων της Ελλάδας στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, η μία απέναντι από την πόρτα όπου βρίσκονται τα κειμήλια του Βουλγαρικού στρατού ενώ στην δεύτερη που είναι στον δεξιό απέναντι τοίχο βλέπουμε τα κειμήλια των Σέρβων, Μαυροβουνίων και Ρουμάνων στρατιωτών. Πίσω από τη δεύτερη προθήκη ορατή μόνο από τη πλευρά της κουζίνας, βρίσκεται ένα μικρό παράθυρο το οποίο επικοινωνεί με την κουζίνα και χρησίμευε για να μεταφέρεται το φαγητό απευθείας και με τη λιγότερη δυνατή συναναστροφή μεταξύ της οικογένειας και του υπηρετικού προσωπικού.

Τα έπιπλα είναι γαλλική προέλευσης των αρχών του 20ου αιώνα ενώ στο τοίχο έχουμε αντίγραφα επιστολικών δελταρίων καθώς και ένα ζωγραφικό πίνακα (δωρεά του κ. Φράγκου) όπου αναπαριστάται η διέλευση του Αξιού Ποταμού μέσω της λεμβόζευκτης γέφυρας.

Ελαιογραφία της διάβασης του Αξιού μέσω λεμβοζευκτης γέφυρας (δωρεά κ. Φ. Φράγκου)

Βοηθητικός χώρος κουζίνας

Κυρίως αποθηκευτικός χώρος τροφίμων και ποτών του σπιτιού. Στα ράφια εκτίθενται οικιακά σκεύη της εποχής ενώ τα ντουλάπια που βρίσκονται εδώ πιστεύεται ότι συντηρούσαν τρόφιμα έως και 10 ημέρες για τις ανάγκες της οικογένειας σε περίπτωση που το σπίτι οχυρωνόταν. Ανάμεσα στα οικιακά σκεύη περιλαμβάνονται λάμπες ασετιλίνης, ένα καβουρντιστήρι – μύλος του καφέ, ζυγαριά, κόσκινα, μια σόμπα ασετιλίνης, ένα ψεκαστικό φυτοφαρμάκου, ενώ μέσα στα ντουλάπια περιλαμβάνονται μπουκάλια από γερμανικό λικέρ της εποχής του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου.

Κουζίνα

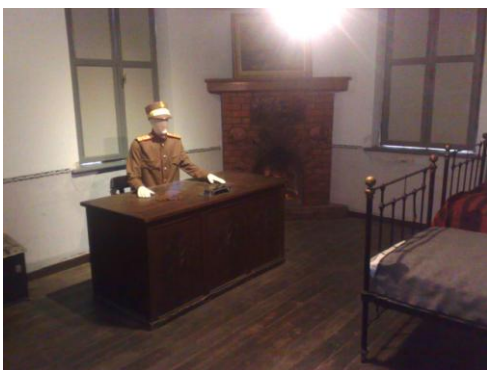
Ο χώρος προετοιμασίας του φαγητού αλλά και ο χώρος που γευμάτιζαν οι υπηρέτες. Το δωμάτιο έχει ξεχωριστή πόρτα που οδηγεί εκτός σπιτιού και χρησιμοποιούνταν από το υπηρετικό προσωπικό που απαγορευόταν να εισέρχεται και να εξέρχεται από την κεντρική πόρτα της έπαυλης.

Στον τοίχο αριστερά της πόρτας της κουζίνας βλέπουμε και το παράθυρο που επικοινωνούσε με τη τραπεζαρία. Ο χώρος παραμένει αναλλοίωτος από την ημέρα ολοκλήρωσης του το 1906, με εξαίρεση τις βρύσες, τις λάμπες ηλεκτρικού ρεύματος και της προθήκης. Ξεχωρίζουν η στόφα μαγειρέματος (περιόδου μεσοπολέμου 1915-1940), ο ξύλινος πάγκος εργασιών και αποθήκευσης και τέλος η παγωνιέρα. Δεν πρόκειται για τίποτε άλλο πέρα από το ψυγείο της εποχής. Οι υπηρέτες αγόραζαν κομμάτια πάγου από πλανόδιους πωλητές και τα τοποθετούσαν στο κύριο χώρο της παγωνιέρας που ανοίγει από πάνω. Στο κεντρικό ντουλάπι με τα ράφια τοποθετούσαν τα φαγητά για συντήρηση, ενώ καθώς ο πάγος έλιωνε έδινε κρύο νερό που αντλούσαν από τις δύο βρύσες στο κατώτερο αριστερό τμήμα του αντικειμένου.

Τέλος υπάρχει προθήκη με αυθεντική στολή υπηρεσίας, δωρεά της οικογένειας Βοϊβόδα, παλαιών ιδιοκτητών της έπαυλης.

Κρεβατοκάμαρες

Στον επάνω όροφο βρίσκονται κυρίως οι κρεβατοκάμαρες και τα μπάνια του σπιτιού. Μόνον τα τελευταία 2 δωμάτια (δεξιά όπως ανεβαίνουμε από τη σκάλα) έχουν αλλαχθεί και μετατραπεί στα δωμάτια της ιστορίας των Βαλκανικών πολέμων.

Η πρώτη κρεβατοκάμαρα είναι το μέρος όπου φιλοξενήθηκε ο διάδοχος τις τρεις μέρες που διέμεινε στο σπίτι. Ήταν η μεγαλύτερη κρεβατοκάμαρα του σπιτιού, η μόνη που είχε τζάκι και φυσικά και το γραφείο και τη βιβλιοθήκη που προσέδιδαν το κύρος στο δωμάτιο ώστε

να μείνει ο Κωνσταντίνος. Σε αυτή τη κρεβατοκάμαρα επίσης υπήρχαν και τα καλύτερα κρεβάτια του σπιτιού, τα μεγάλα και σιδερένια που επίσης ήταν διακοσμημένα με φυτικό διάκοσμο στα κεφάλαια. Στο δωμάτιο συναντάμε και τη βιβλιοθήκη η οποία φυλάσσει ακόμα πολλά από τα βιβλία των ενοίκων του σπιτιού στη μακρόχρονη ιστορία του. Ανάμεσα στα βιβλία ενδεικτικά αναφέρονται ένα βιβλίο της Έκθεσης Θεσσαλονίκης του 1926, ένα αντίγραφο της αναθεώρησης του Συντάγματος του 1911, λόγοι ελλήνων πολιτικών στην Βουλή από τις δεκαετίες 1910-1920, ένα έντυπο με προτεινόμενες λύσεις στο 'βαλκανικό ζήτημα' του 1919, όπως και ένα λαογραφικό βιβλίο ενός στρατιώτη των βαλκανικών πολέμων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η πλούσια συλλογή από βιβλία νομικού περιεχομένου της περιόδου 1850-1940, όπως και αρκετά τεύχη της ιστορικής εγκυκλοπαίδειας Μαρασλή.

Το λουτρό είναι ενδεικτικό της χλιδής και των χρημάτων που η οικογένεια Μοδιάνο επένδυσαν για να χτιστεί το σπίτι. Ο νιπτήρας είναι φτιαγμένος από γαλλική πορσελάνη φαγεντιανής των αρχών του 20^{ου} αι.

Η δεύτερη κρεβατοκάμαρα βρίσκεται δίπλα ακριβώς και είναι το μέρος όπου βρίσκονται αντίγραφα των στολών του ελληνικού στρατού που μετείχε στον πόλεμο. Και εδώ ξεχωρίζει το λουτρό και ο νιπτήρας ο οποίος είναι ακόμα πιο καλαίσθητος από τον πρώτο, επίσης από πορσελάνη φαγεντιανής.

Νιπτήρας από πορσελάνη φαγεντιανής

Χασάν Ταχσίν Πασάς και Κενάν Μεσαρέ

Α.Χασάν Ταχσίν Πασάς

Γεννήθηκε το 1850 στη Μεσάρια της Αλβανίας (σημερινό Molista) και για αυτό το οικογενειακό του όνομα είναι Μεσαρέ.

Πρόκειται για ένα διακεκριμένο Οθωμανό στρατηγό ο οποίος υπηρέτησε σε όλα τα μέτωπα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας από την Υεμένη, τη Συρία και τη Κρήτη έως και την Ήπειρο

Το 1910, κι ενώ θέλησε να αποστρατευθεί, ορίστηκε από την Πύλη Διοικητής της πόλης της Θεσσαλονίκης.

Μεγάλωσε στα Ιωάννινα, όπου πήρε ελληνική παιδεία αφού σπούδασε στη Ζωσιμαία Ακαδημία των Ιωαννίνων. Μιλούσε ελληνικά, αλβανικά, τούρκικα, αραβικά και γαλλικά. Έτρεφε μεγάλο θαυμασμό για τον ελληνικό πολιτισμό γεγονός που αποδείχθηκε τόσο από τη στάση που κράτησε στη διάρκεια της τριήμερης

διαπραγμάτευσης για την παράδοση της πόλης στον ελληνικό στρατό, όσο και από τη στάση του απέναντι στις πιέσεις και απαιτήσεις των Βουλγάρων στις μέρες που ακολούθησαν. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του σώζονται στα απομνημονεύματά του και εκφράζουν την φιλελληνική στάση του όπως: «Την Θεσσαλονίκη από τους Έλληνες την πήραμε, στους Έλληνες πρέπει να την παραδώσουμε» αλλά και το περίφημο «Η πόλις εχάθη αλλά και εσώθη».

Εύλογη είναι η απορία γιατί ο Πασάς παρέδωσε την πόλη στους Έλληνες. Την απάντηση μας την δίνει ο ίδιος ο Χασάν Ταξίν μέσα από τα απομνημονεύματά του. Ο Οθωμανικός στρατός είχε ιδιαίτερα χαμηλό ηθικό, αφού ερχόταν από μια σειρά χαμένων πολέμων. Δεν υπήρχε ομόνοια στο στράτευμα λόγω των κινήματων που διαδεχόταν το ένα μετά το άλλο, αλλά ούτε και ομοιογένεια καθώς μεγάλο μέρος του Οθωμανικού στρατού της Μακεδονίας ήταν απειροπόλεμοι επιστρατευμένοι έφεδροι, μέρος των οποίων ήταν χριστιανοί. Οι λιποταξίες ήταν ένα καθημερινό και συνηθισμένο φαινόμενο. Το ηθικό της τουρκικής φρουράς της Θεσσαλονίκης έπεσε ακόμη χαμηλότερα έπειτα από τον τορπιλισμό του Φετχί Μπουλέντ το βράδυ της 18^{ης} Οκτωβρίου από τον υποπλοίαρχο Βότση. Έπειτα, η Θεσσαλονίκη εκείνη την εποχή ήταν μια πολύ-πολιτισμική πόλη: μέσα ζούσαν Έλληνες, Οθωμανοί, Εβραίοι, Άγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοί, Αυστριακοί, Ρώσοι και άλλοι. Οι πρόξενοι των μεγάλων δυνάμεων ασκούσαν πολύ μεγάλη πίεση στον Πασά για να μην γίνει μάχη μέσα στην πόλη για να προστατέψουν αφενός τους κατοίκους τους, και αφετέρου για να μην σταματήσει η εμπορική δραστηριότητα της πόλης. Έτσι η παράδοση της πόλης αποτελούσε μια λογική λύση για τον Πασά.

Μετά την παράδοση της πόλης ο Πασάς παρέμεινε στο διοικητήριο και δεν ακολούθησε του υπόλοιπους Τούρκους αξιωματικούς που κρατήθηκαν ως αιχμάλωτοι πολέμου στο στρατόπεδο του Καραμπουρνού.

Δεν επέστρεψε ποτέ στην Τουρκία αφού καταδικάστηκε ερήμην εις θάνατον από το Τουρκικό στρατοδικείο μαζί με το γιό του. Λαμβάνει την Ελληνική υπηκοότητα και ο Ε. Βενιζέλος του προσφέρει άσυλο και σύνταξη.

Λόγω προβλημάτων υγείας αυτοεξορίζεται στην πόλη Εβιάν της Γαλλίας και από εκεί στη Λωζάννη της Ελβετίας όπου πεθαίνει και κηδεύεται το 1918.

Το διάστημα της ζωής του, από την παράδοση της πόλης έως και το θάνατό του, είναι γεμάτος οδύνη για τις κατηγορίες που του αποδόθηκαν και τον κατέτρωγαν. Για το

λόγο αυτό προσπαθούσε να πείσει εχθρούς και φίλους, μέσω και των απομνημονευμάτων του και από συνεντεύξεις που έδωσε σε δημοσιογράφους του διεθνή τύπου της εποχής, ότι έθεσε ως προτεραιότητά του την ακεραιότητα της πόλης αλλά και τις χιλιάδες ζωές των κατοίκων της.

Τα οστά του το 1937 μεταφέρονται από τη Λωζάννη στο αλβανικό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης στη Τριανδρία από το γιο του όπου τάφεται αργότερα και ο ίδιος. Καθώς η πόλη επεκτείνεται το 1985, το αλβανικό νεκροταφείο καταστρέφεται και τα οστά των δύο αντρών φυλάσσονται για λίγα χρόνια στο οστεοφυλάκιο της Μαλακοπής.

Μετά την ολοκλήρωση των εργασιών του Μουσείου το 2000 ο Β. Νικόλτσιος μεταφέρει τα οστά Χασάν Ταχσίν και του Κενάν Μεσαρέ και τα εναποθέτει σε ένα ταφικό μνημείο σχεδιασμένο από τον Σαχίν- Σεργιο Μεσαρέ (εγγονό του πασά) που δημιουργήθηκε ειδικά γι αυτό το λόγο στον προαύλιο χώρο του Μουσείου.

Το ταφικό μνημείο του Χασαν Ταχσίν πασά και του γιου του Κενάν Μεσαρέ

B. Κενάν Μεσαρέ

Αυτοδίδακτος ζωγράφος.

Γεννήθηκε στα Γιάννενα το 1889, μιλούσε ελληνικά χάρη στη μητέρα του που ήταν ελληνικής καταγωγής Μουσουλμάνα αλλά και λόγω του ότι στην Ήπειρο επικρατούσε διγλωσσία.

Μετά τις σπουδές του στα Γιάννενα, πήγε στην Κωνσταντινούπολη για περαιτέρω σπουδές στην περίφημη σχολή Γαλατά-Σεράι και ακολούθησε, ως υπασπιστής, τον πατέρα του στις πολλές στρατιωτικές μετακινήσεις του στην επικράτεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

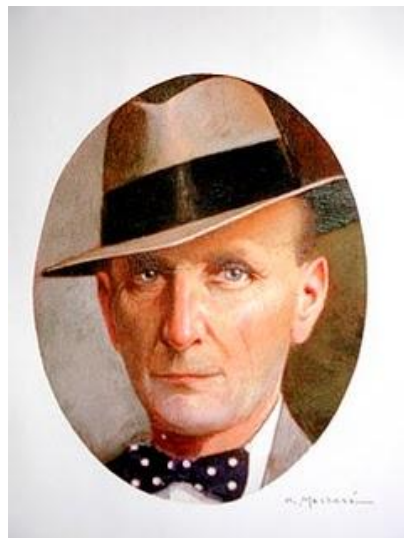
Κατά την υπογραφή του πρωτοκόλλου παράδοσης της Θεσσαλονίκης βρίσκεται ανάμεσα στους παρευρισκόμενους και μάλιστα είναι ένας από τους δύο συντάκτες, του ενός εκ των δύο αντιτύπων του πρωτοκόλλου στα Γαλλικά, ο άλλος ήταν ο Μεταξάς.

Μετά την ήττα των Τούρκων και την αποχώρησή τους από τη Μακεδονία επιλέγει να μείνει στη Θεσσαλονίκη παίρνοντας την Ελληνική υπηκοότητα. Μένει πάνω από 25 χρόνια στη πόλη όπου είχε πολλούς φίλους ενώ είχε τη στόφα και τη φήμη του κοσμοπολίτη.

Το 1934 παντρεύτηκε και εγκαταστάθηκε στα Γιάννενα όπου γεννήθηκαν και τα παιδιά του. Μάλιστα στα Ιωάννινα υπάρχει και οδός με το όνομά του έως σήμερα.

Όταν πέθανε κηδεύτηκε, σύμφωνα με την επιθυμία του, στο αλβανικό νεκροταφείο της Τριανδρίας στη Θεσσαλονίκη μαζί με τον πατέρα του, επιστρέφοντας για πάντα στη πόλη που αγαπούσε ιδιαίτερα.

Τα έργα του που απεικονίζουν τις μάχες των Ελλήνων κατά τον Α΄ και Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο, νεκρές φύσεις και τοπία των Ιωαννίνων δίνονται ως δώρα σε φίλους του στη Θεσσαλονίκη και στα Ιωάννινα γεγονός που είχε σαν αποτέλεσμα πολλά από αυτά να χαθούν ή να καταλήξουν σε ιδιωτικές άγνωστες συλλογές.

Γεωγραφικές Συντεταγμένες

- α. Γεωγραφικό πλάτος: 40.729
- β. Γεωγραφικό μήκος: 22.698